

d'aigua o fluvials. *Isort* pron. *izórt* és una collada a Andorra, i un estany, del qual davallen aigües cap al Serrat, al capdamunt de les valls d'Andorra (30 k. dret a l'E. d'Isil i Isavarre). que bé sembla derivat basc del bc. comú *isuri* ' vessar', amb els seus deriv. *isurri* «vertiente», «derramado»; i *isurki* «vertiente», car també hi ha en basc un sufix *-ti*, de funcions bastant paral·leles a les de *-ki* i de *-ri*. És doncs un trio *ISURTI /-KI / -RI.

Però d'altra banda també hi ha un compost *istinga* «pantano, cenagal», ja bo i format en el basc de Guipúscoa i Biscaia; i altres en la toponímia bascofrancesa: *Ispeguyrui* i *hameau de Baigorry*, format evidt. amb *begi* 'ull', 'ullal', 'deu' (amb la *b* ensordida segons la norma morfo-fònica basca); i en el nostre article *Ísber*, acabem de veure *Iz-puru*, ètimon del val. *Ísber* i de l'alpujarreño *Ísbor*.

En fi també trobem registrat *istil*, en basc, amb el sentit de 'bassal' cf. Azkue, i Mitxelena (*Apell.* §§ 337-41, 2348-49b), amb el qual ja arribem a freq del nostre *Isil*. I, amb perfecta coincidència, hi trobem basc *isil* 'silenciós', 'secret', 'reservat' i, també, substantivat, significant 'silenci'.

Si volem anar més enllà potser no serà prudent, a menys de fer-ho en termes sotmesos a les més grans reserves. Sobretot perquè més que basc propi, aquí hi pot haver ibèric, o el pare comú a tots dos (i potser comú amb altres encara). Car és impressionant la coincidència amb el nom d'una conservadora vila de Sardenya. *Isili* localitat del Logudoro (objecte de la monografia d'Atzori de fonètica dialectal, en *Studi Sardi* IV, 1940, 117ss.). Repugnària descartar-ho com casual a qualsevol que tingui presents les afinitats lexicals ibero-basques del sard postades de relleu per Max Leopold Wagner i Vittorio Bertoldi.

Per al conjunt morfològic, podem acontentar-nos suposant una base trifurcada; i com a comú denominador IS- 'lloc aigualós o humit'

-IL → *Isil*

IS-A-BARR → *Isavarre*

-UN → *Ison, Isùn*

etcètera: car aquí aniríem afegint encara *Isort*, *Izburu* i els altres.

Amb el caràcter de més incert, mera hipòtesi de treball, ens podem plantejar si *Isil* no seria susceptible de més anàlisi. Dins el bc. *isil* —que avui ens defineixen 'silenciós', 'amagat'— aqueix *-il*; no podria contenir el ben conegut i fecund mot basc per a 'mort' (ll. *mortuus*, cast. *muerto*)? (cf. l'anàlisi d'*ilargi*, en *PVArGc*), car des de la idea de 'mort' es passa fàcilment a 'silenciós' o 'amagat, recòndit'. Les aigües de la Noguera passen ben enfondides en la pregona vall d'Isil (molt més que en l'obert Pla d'Esterrí, i més fondes que en les verdes deveses d'Alós). Estirant-ho una mica, entendríem *Is-il* com 'aigües recòn-

dites, enfondides'; i *Isa-barr* com 'aigües d'avall'.

Si ho agafem per un altre costat, veiem com 'mort' s'ha usat en la nostra vella toponímia pirinenca, en noms com *Sagra-morta*, *Andorra-morta*, *Ultra-mort*, *Osormort*, *Gomesindo-morto* (veg. els nostres art. *Segre-morta*, *Andorra*, *Ultramort*, *Osor*, *Gombrèn*), combinacions que resten fòssils en la nostra toponímia, en els quals des del matis de 'silenciós' s'ha passat al de 'despoblat, mig abandonat'. Si més no, mostren també com en la mentalitat dels nostres pirinencs els mots com *il* i *MORTUUS* eren matèria plàstica usada en la toponímia, i amb matisos diversos.

En conclusió de l'article, resta fermament establert que *Isil* i *Isavarre* són noms d'etimologia ibero-basca, antiquíssim desdoblament, en què *-BARRE* s'afegia a l'arrel comuna, amb el sentit de 'lloc de més avall'. Aquest és el resultat ferm i ben establert, que hem acompanyat amb molts i variats corollaris, els uns ben plausibles, els altres més atrevits i criticables; sotmesos, però, a una crítica que ja no podria somoure aquella conclusió ferma.

¹ Descarto com coincidència fortuïta la semblança amb uns NPP germànics: *Isila* a. 1001 (Mas. *NH Bna.* iv 188) = *Isula* en Först. a. 971; *Isilone*, *-ona* en docs. d'Ovarra (a. 1025, MDuque 83.2).—

² Recordo *isun* multa «amende» (Azkue), doncs, pasturatge privat? (o és una coincidència?)

ISONA

Població molt important antigament, al Sudest de la Conca de Tremp, d'importància modernament decreixent, avui bastant despoblada; però era el centre més important del nostre Nordoest en l'època ibèrica i romana.

Pron. mod. *izóna*, oït a Palau de Noguera, Casac. 1920; oït a Tremp etc. 1957 (XVIII, 100ss.).

MENCIONS ANT. i MEDIEVALS. 902, doc. d'autenticitat dubtosa (Font i Rius, *C. de P.* vol. III, p. 81). 973: *Isona* (Balari, *Orig.* II, p. 255), 973-4: *Isauna* civitas, o *Isona* (*MarcaH.*, § 115, col. 902). C. I.a 1000, Udina, *Arch. Cond. S. X.* § 174: «El comte Borrell l'encomana, junt amb Llordà, al Mon. de Tavèrnoles» (Font i Rius, l.c.): 1174 *Ioannes de Isona* (Font i Rius, vol. I, p. 213); 1359: *Isona* (*CoDo.ACA* XII 73, *Isona*, p. 56). En realitat totes aquestes mencions es redueixen a la forma única *Isona* (car l'esporàdic *Isauna*, és una hiperlatinització d'escriba, desmentida tot seguit per *Isona*, del mateix document).

ANTIGUITAT. És un dels noms pre-romans, del tipus ibèric en *-ON* que els romans adaptaren a llur declinació *-o*, *-onis*, *-onem* etc.: *Tarraco(n)*, *Barcino*, *Iluro*, *Arrago*, *Cekso*, *Baetulo*, *Lauro*, sense sortir del Princ.; i, més enllà, *Castulo*, *Stipo*, *Ilipulo*, *Ulisipo* etc. En tots eils *-ON* fou substituït per *-ONA* en la fase